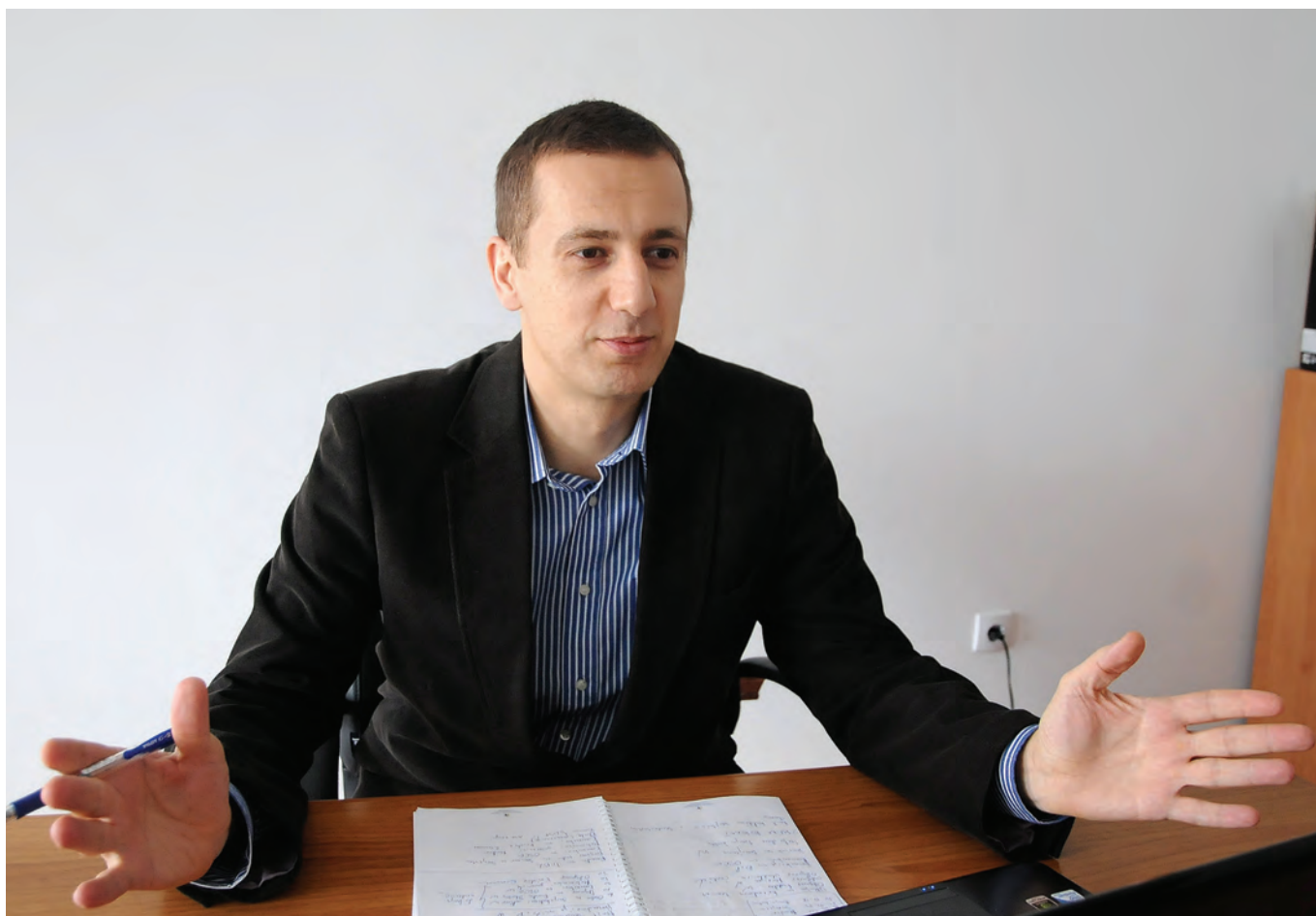

Ognjen Đukić, programski direktor Centra za istraživanja i studije GEA iz Banjaluke

Glomazni i neefikasni javni sektor mora biti srezan

Teško je govoriti o sveobuhvatnom i uspješnom procesu reforme javne uprave u BiH, dok su plate poslanika i delegata ovoliko visoke. U BiH je ogromna potreba za reformom javne uprave, koja je glomazna i neefikasna. Manje-više se zna šta je potrebno uraditi da bi se to svelo na održiv nivo, ali takve politički teške reforme su još teže izvodljive sve dok oni koji bi trebalo da ih iniciraju ne daju lični primjer, istakao Đukić

Poslanici i delegati u sva tri parlamenta u BiH nalaze se u vrhu Evrope ako se njihove plate porede sa prosječnom platom u zemlji. Posebno se ističu poslanici i delegati u Parlamentarnoj skupštini BiH (parlamentu BiH), koji su najplaćeniji u Evropi i zarađuju više od šest prosječnih plata u BiH. To se mora promijeniti, istakao je

Ognjen Đukić, programski direktor Centra za istraživanja i studije GEA iz Banjaluke.

U sklopu analize plata poslanika i delegata u BiH i 30 evropskih zemalja, koju je uradila GEA, data je jasna slika trenutnog stanja, ali i preporuke koje bi vlasti trebalo da sprovedu kako bi debalans između plata parlamentaraca i prosječne

plate u zemlji bio doveden u prihvatljive okvire.

"Predložili smo veoma jednostavne preporuke, a to je da plate poslanika i delegata sistemski budu usklađene sa primanjima u ostalim institucijama na nivou BiH. Druga preporuka je da plate poslanika i delegata budu usklađene na maksimalno tri

prosječne plate u BiH. Predložili smo i ukidanje surugata plata, odnosno mjesečnog paušala, koji služi za naknadu troškova koji se ne specificiraju niti ih poslanici moraju pravdati. Organizacije koje prate rad parlamenta BiH utvrdile su da poslanici često nisu redovno na zasjedanjima, ali da uprkos tome dobijaju naknade troškova,

zbog čega smo preporučili da se isplata naknada tih troškova veže za njihovo prisustvo sjednicama. Te preporuke su lako sprovodive ako postoji volja, ali ona još nije iskazana", istakao je Đukić.

Zbog čega ste se odlučili da analizirate plate poslanika prvenstveno u parlamentu BiH, ali i u entitetskim parlamentima?

ĐUKIĆ: Ovom analizom smo željeli da utvrdimo relativnu plaćenost poslanika u BiH u odnosu na druge evropske zemlje, zbog toga što je to na neki način pokazatelj odnosa poslanika prema javnim sredstvima i budžetskoj potrošnji generalno, odnosno njihovog viđenja svog značaja u javnom sektoru. U vremenu ekonomske krize, kada su potrebne što je moguće veće uštede u javnom sektoru i kada već vidimo određena smanjenja plata u drugim dijelovima javnog sektora, visina primanja poslanika i delegata je od velikog značaja, jer ona daje ili ne daje kredibilitnost svim promjenama koje se dešavaju u javnom sektoru. Ako građani misle da su poslanici i delegati preplaćeni, tada sve inicijative i zakoni koji dolaze od njih imaju manju kredibilitnost. Prianja poslanika i delegata su jedan od faktora koji utvrđuje nivo povjerenja između građana i vlasti.

Analiza je pokazala da su poslanici i delegati u parlamentu BiH ubjedljivo najbolje plaćeni u Evropi. Šta generalno govore ti podaci?

ĐUKIĆ: Mjerili smo relativnu plaćenost poslanika i delegata poredeći njihovu platu sa prosječnom platom radnika. Utvrdili smo da su poslanici i delegati u parlamentu BiH najplaćeniji u Evropi i da zarađuju više od šest prosječnih plata u BiH, što je daleko najveći odnos u Evropi. Tome treba dodati ogromnu stopu nezaposlenosti u BiH, koja je takođe

Poslanici i delegati mogu mijenjati visinu svojih plata i naknada, ali oni to ne čine

među najvišim u Evropi. Prema tome, odnos standarda života poslanika i delegata i životnog standarda građana je u najvećem nesrazmjeru u BiH. Najveći nesrazmjer je u parlamentu BiH, poslanici i delegati u Parlamentu FBiH se nalaze na četvrtom mjestu u Evropi, dok su poslanici i delegati u RS po visini plate na osmom mjestu u Evropi. Dakle, poslanici i delegati u sva tri parlamenta u BiH se nalaze u vrhu Evrope ako se njihove plate porede sa prosječnom platom u zemlji.

Kada vidimo te podatke, može li se govoriti o neodgovornosti samih poslanika koji utiču na kreiranje kompletnog ambijenta i plate u javnom sektoru?

ĐUKIĆ: Ovu analizu smo uradili upravo da bi građani mogli da vide kakav je standard života poslanika i delegata u BiH i da iz toga izvuku zaključke kakav je njihov učinak u odnosu na njihove plate. U analizi nismo uzimali u obzir dodatna primanja, koja poslanici i delegati imaju u vidu različitih naknada, kao što su naknade troškova prevoza, za odvojeni život, troškove telefona i druge. Ta primanja su izuzetno značajna i zahvaljujući njima poslanici i delegati u parla-

mentu BiH na kraju svakog mjeseca dobiju 6.000 ili 7.000 KM, a možda čak i više. Takođe, možemo govoriti o nedovoljnoj transparentnosti načina utvrđivanja njihovih plata, jer poslanici i delegati u parlamentu BiH sami donose odluku o visini svojih primanja. Oni kroz Zajedničku komisiju za administrativne poslove utvrđuju kriterijume na osnovu kojih se obračunavaju njihove plate. Drugim riječima, možemo reći da oni sami donose odluku o visini svojih plata. Do sada je bilo nekoliko inicijativa za smanjenje plata, ali su poslanici i delegati glasali protiv. U maju prošle godine poslanici i delegati u parlamentu BiH su donijeli odluku o smanjenju svojih plata za 4,5 odsto. Prije toga su često govorili o tome da Ustav zabranjuje da mijenjaju svoje plate za vrijeme trajanja mandata ili je svaka stranka govorila da su oni za smanjenje plata, ali da ih druge stranke ne podržavaju. Na kraju su odlučili da usklade svoje plate sa platama u drugim institucijama i smanje ih za 4,5 odsto, što očigledno govori da oni mogu mijenjati visinu svojih plata i naknada, ali da oni to ne čine.

U sklopu analize ste dali i preporuke u kojima ste na-

veli šta je konkretno potrebno uraditi da bi debalans između plate poslanika i prosječne plate bio doveden u podnošljive okvire?

ĐUKIĆ: Predložili smo veoma jednostavne preporuke, a to je da se plate poslanika i delegata sistemski usklade sa primanjima u ostalim institucijama na nivou BiH, odnosno da oni budu uključeni u postojeći Zakon o platama i naknadama u institucijama BiH. Na taj način bi transparentnost utvrđivanja plata poslanika i delegata bila podignuta na viši nivo. Kroz istraživanja smo se uvjerali da su se poslanici u mnogim zemljama dobrovoljno odrekli mogućnosti da sami utvrđuju koliko su njihova primanja. Druga preporuka je da plate poslanika i delegata budu usklađene na maksimalno tri prosječne plate u BiH. Predložili smo i ukidanje surogata plata, odnosno mjesečnog paušala, koji služi za naknadu troškova koji se ne specificiraju, niti ih poslanici moraju pravdati. Organizacije koje prate rad parlamenta BiH utvrdile su da poslanici često nisu redovno na zasjedanjima, ali da uprkos tome dobijaju naknade troškova zbog čega smo preporučili da se isplata naknada tih troškova veže za njihovo prisustvo sjednicama. Te preporuke su lako sprovodive ako postoji volja, ali ona još nije iskazana.

Kako ocjenjujete dosadašnji tok reforme javne uprave i da li je kompletan trenutni sistem održiv imajući u vidu visoka primanja parlamentaraca i ostalih zaposlenih u javnom sektoru, koja su u velikom neskladu sa primanjima zaposlenih u realnom sektoru?

ĐUKIĆ: Teško je govoriti o sveobuhvatnom i uspješnom procesu reforme javne uprave u BiH, dok su plate poslanika i delegata ovoliko visoke. U BiH je ogromna potreba za reformom javne uprave koja je glomazna i neefikasna. Manje-više

se zna šta je potrebno uraditi da bi se to svelo na održiv nivo, ali takve politički teške reforme su još teže izvodljive sve dok oni koji bi trebalo da ih iniciraju ne daju lični primjer, odnosno dok primanja poslanika i delegata ne budu dovedena u normalan odnos. Na osnovu našeg istraživanja, zaključili smo da je u 30 posmatranih evropskih zemalja, izuzimajući RS, FBiH i BiH, prosječan odnos plate poslanika i delegata i prosječne plate u zemlji 2,3, što znači da jedan poslanik prima 2,3 prosječne plate. Navešću primjer nordijskih zemalja, koje su poznate po efikasnom i odgovornom javnom sektoru: poslanici u Finskoj i Švedskoj primaju 1,4, a u Danskoj 1,5 prosječnih plata. To govori gdje se nalazimo u odnosu na druge evropske zemlje. Mi smo još prije dvije godine dostavili sveobuhvatan izvještaj o načinu usklađivanja plata poslanika i delegata u parlamentima BiH, RS i FBiH. Izvještaj smo dostavili svim poslaničkim klubovima u sva tri parlamenta i predstavnicima parlamentarnih komisija i dali konkretne preporuke šta treba da izmijene i na koji način to da urade da bi se usaglasili sa praksom drugih evropskih zemalja, ali na našu inicijativu nije bilo reakcije, niti smo upoznati da je učinjeno bilo šta konkretno na bazi naših preporuka.

Pomenuli ste nordijske zemlje u kojima je javni sektor istinski servis privrede i građana, dok je kod nas javni sektor najbolji poslodavac. Kako je problematičan taj obrnuti sistem vrijednosti?

ĐUKIĆ: To je veoma dobro pitanje iz kojeg se može izvući snažna poruka. Centar za istraživanja i studije GEA mnogo radi sa mladim ljudima i imamo istraživanja koja se bave mogućnostima zapošljavanja i samozapošljavanja mladih ljudi i njihovim ambicijama u poslovnom svijetu. Iz njih se jasno vidi da kod mladih ljudi postoji veliki interes i

Nijedno zanimanje u javnom sektoru ne treba da bude više plaćeno u odnosu na isto zanimanje u privatnom sektoru

ambicija za zapošljavanje u javnom sektoru. Jednostavno, kod mladih ljudi, a vjerujem i kod ostalih grupa građana, postoji percepcija da je javni sektor najbolji poslodavac. To djeluje veoma destimulativno na mlade ljude koji imaju ambiciju da se zaposle u drugim sektorima. Jedna od posljedica takvog stanja jeste da imamo veliki pritisak na zapošljavanje u javnom sektoru. Podaci govore da se i pored mjera koje su vlade na svim nivoima u BiH donijele na smanjenu ili zadržavanju nivoa zaposlenosti u javnom sektoru njihov broj i dalje povećava. Toliki je pritisak na zapošljavanje u javnom sektoru da se taj proces jednostavno ne može zaustaviti. Istraživanje koje smo radili još 2008. godine pokazalo je da je prosječna plata u javnom sektoru RS bila 64 odsto viša u odnosu na prosječnu platu u privatnom sektoru, što govori o ogromnom nesrazmjeru i stimulansu za svakoga da se zaposli u javnom sektoru. Osim toga, javni sektor nudi brojne dodatne beneficije zaposlenima, kao što su veća sigurnost, manji rizik od otkaza, redovna primanja i jača uloga sindikata.

Na koji način takvo stanje može biti promijenjeno?

ĐUKIĆ: Inicirali smo, a i dalje zagovaramo reformu politike utvrđivanja plata u javnom sektoru, koja bi se svela na to da nijedno zanimanje u javnom sektoru ne treba da bude više plaćeno u odnosu na isto zanimanje u privatnom sektoru.

Zašto bi računovođa u javnom sektoru bio bolje plaćen od računovođe u privatnom sektoru? Privatni sektor treba da bude referentna tačka gdje se nalazimo i koliko vrijedi naše zanimanje. Plate u javnom sektoru se utvrđuju mimo faktora ponude i potražnje na tržištu rada. Faktori koji imaju najveći uticaj na kretanje plata u javnom sektoru su politički ciklusi, odnosno izbori i raspoloživost javnih prihoda. Poslije uvođenja PDV-a 2006. godine u narednim godinama je, zbog rasta prihoda, došlo do enormnog porasta visine primanja u javnom sektoru. Podaci pokazuju da je privatni sektor morao pratiti plate u javnom sektoru da bi ostao konkurentan. Time se javni sektor nametnuo kao konkurencija privatnom sektoru i stekao veliki uticaj na ukupno kretanje plata na tržištu rada. Ne želim da kažem da je u privatnom sektoru sve idealno i mi zagovaramo da se u njemu popravi stanje, prvenstveno kroz jaču zaštitu prava radnika i osnaživanje njihovog pregovaranja sa poslodavcima, a zatim dovesti u vezu plate u javnom sektoru za privatni sektor. Smatram da bi na taj način i radnicima u javnom sektoru bilo od većeg značaja da stanje u privatnom sektoru bude bolje. U mnogim zemljama se plate u javnom sektoru utvrđuju na bazi ostvarenja određenih rezultata. Ne možemo imati plate koje nisu vezane niti za jedan realan parametar.

RS je smanjila plate za deset odsto u većem dijelu javnog

Kod mladih, a vjerujem i kod ostalih grupa građana, postoji percepcija da je javni sektor najbolji poslodavac

sektora. Kako komentarišete tu mjeru štednje?

ĐUKIĆ: Mislim da treba podržati odluku o smanjenju plata, jer je to bilo neophodno. Jedan od pokazatelja da je smanjenje plata neophodno, jeste činjenica da je veoma mali broj zaposlenih u javnom sektoru poslije toga dao otkaz. Mislim da je visina plata u javnom sektoru i dalje na zadovoljavajućem nivou. Kao što sam rekao, mi zagovaramo jednu sveobuhvatnu reformu ovog pitanja, koja podrazumijeva da ponovo budu utvrđene plate za sve pozicije u javnom sektoru i da one budu što približnije privatnom sektoru.

Da li je osim smanjenja plata neophodno i smanjenje broja zaposlenih u javnom sektoru?

ĐUKIĆ: Problem prezaposlenosti u javnom sektoru je evidentan i u RS i u FBiH i moraće se pristupiti njegovom rješavanju. Trenutno je veoma teško vrijeme da se krene sa rješavanjem tog problema zbog ukupne ekonomske situacije, ali će se tome morati pristupiti u narednom periodu. Problem je što ne vidim da je zauzet konkretan stav i ne postoji ideja kako se taj problem može riješiti. Veliki problem su isprepleteni politički ciklusi, s obzirom na to da imamo izbore svake dvije godine, što vlastima ne daje veliki manevarski prostor koji je potreban za rješavanje ovog problema, jer je smanjenje plata, a posebno rezanje javnog sektora politički veoma osjetljivo u svim zemljama. Bez obzira na to te mjere su neophodne i treba ih podržati, jer je sadašnje stanje neodrživo. Nedavno smo uradili analizu koja je pokazala da polovina sredstava iz budžeta RS, nakon otplate inostranih i domaćih dugova, odlazi na plate zaposlenih u javnom sektoru. Zbog toga nedostaje novca za druge svrhe kao što su socijalni sektor ili kapitalne investicije.